

De Oude Ley

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto- Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, rob.vereijken@planet.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 325 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Johan Wolfs

Hogenackerstraat 4

5066 XS Moergestel

013 – 5133426 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Activiteiten: Anneke Bruijnzeels

Van Oosterzeestraat 35

5012 KN Tilburg

013 – 4555711 | 06-18424005 | anneke.bruijnzeels@hotmail.nl

Bestuurslid: Varno Morseld

Van Malsenstraat 35

5051 CB Goirle

013 – 5347801 | vmorseld@wxs.nl

Bestuurslid/ Jeffrey Raymakers

Website: Zuid-Oosterstraat 51

5014 BC Tilburg

013 – 5437712 | jeffrey.raymakers@gmail.com

Website van de afdeling : www.knnv.nl/tilburg

De Oude Ley 2015, nr. 4

KNNV-nieuws	2
Agenda	7
Nieuwe KNNV werkgroep Geologie en Landschap	17
Roodbloeiende framboos	21
Een Kei van niks	23
Beheerwerk op de hei	26
De Buxusmot exoot in Nederland	28
Museumnieuws	30
Witte gij ut?	33
IVN-wandelingen	36

Nieuwe werkgroep

Nieuwe KNNV werkgroep: Geologie en Landschap

Deze nieuwe werkgroep van onze afdeling is formeel per 1 oktober 2015 van start gegaan. Op dinsdag 29 september was er een presentatieavond voor belangstellenden van andere werkgroepen binnen onze vereniging. Tijdens de "open avond" lieten leden van de werkgroep zien met welke facetten van de geologie-hobby ze zoal bezig zijn. In deze Oude Ley kunt u uitgebreider lezen over deze werkgroep. Meer informatie bij de coördinator: Joost Vermeë, ☎ 013-5423910, ✉ jvermee@ziggo.nl

Dagvlinders en Boomkickers in Kaaistoep

Voor het onderzoek in de Kaaistoep en omgeving zijn we op zoek naar mensen die dagvlinders willen waarnemen. De laatste jaren is er in het onderzoek in de Kaaistoep helaas niet veel aandacht geweest voor deze soortgroep. We hopen voor de komende jaren weer iemand te vinden die zich met veel enthousiasme hier op wil storten.

Binnen de Kaaistoep en omgeving is het landschap erg afwisselend, dus in potentie is er ook ruimte voor een leuke variatie aan vlindersoorten. Ook als u nog niet zo bekend bent met deze soortgroep is het herkennen en determineren redelijk goed onder de knie te krijgen. Een leuke groep om mee te beginnen voor iemand die nog betrekkelijk nieuw is binnen het natuuronderzoek! Heeft u al meer kennis van dagvlinders dan bent u natuurlijk ook welkom!

Dit jaar zijn er voor het tweede jaar achtereen Boomkickers uitgezet in de Kaaistoep. Op termijn is het doel dat er een populatie ontstaat die zich goed weet te handhaven. Uiteindelijk zal deze populatie aansluiting kunnen vinden met de Boomkickers op de Vliegbasis Gilze-Rijen. Wij zoeken voor het monitoren mensen die zin hebben om met regelmaat in het voorjaar en de zomer de braamstruwelen in de Kaaistoep af te lopen. Op deze manier wordt het project gemonitord om te zien hoe het met de Boomkickers in de Kaaistoep gaat. Een geduldig werk waarbij een scherp oog nodig is. Maar de beloning is groot, want het zijn prachtige beesten om te zien.

Heeft u interesse om een bijdrage te leveren aan het onderzoek in de Kaaistoep? Neem dan gerust contact op met Jaap van Kemenade ☎ 06-53941104

✉ jaap.van.kemenade@twm.nl

**November-
weekend
Kraanvogels
Diepholz**

Honderd kilometer ten oosten van Hengelo liggen in Duitsland nog grote restanten van hoogveengebieden. Deze willen we graag in het weekend van 6 tot en met 8 november bezoeken. De hoogvenen zijn deels afgegraven, maar ook grote delen zijn weer in herstel genomen. Renaturalisatie noemen onze oosterburen dit. Hierdoor zijn er grote waterplassen ontstaan. Samen met de maïsteelt in de omgeving

trekt dit grote groepen Kraanvogels aan als deze op trek zijn naar hun overwinteringsgebieden in het zuiden. Eind september komen de eerste vogels aan; afhankelijk van het weer vertrekken de meeste vogels rond half december naar het zuiden. Begin november zitten er in het gebied rond Diepholz zeventig- tot honderdduizend Kraanvogels. Overdag foerageren ze op de maïsakkers, 's avonds vertrekken ze weer naar hun slaappleaatsen in het hoogveen. 's Morgens vertrekken ze onder luid getrompetter naar hun ontbijt. In 2011 en 2014 zijn we met de vogelwerkgroep in de eerste week van november naar Diepholz geweest om dit schouwspel te bewonderen. Dit jaar willen we wederom terug gaan naar de hoogvenen van Diepholz om Kraanvogels, Rietganzen en vele andere vogelsoorten te bekijken. Er zijn nog enkele plaatsen vrij. Wanneer je zin heb om mee te gaan graag aanmelden bij Ben Akkermans ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl. Vertrek vrijdagmorgen 6 november. Terug zondagavond 8 november. We slapen weer in hetzelfde gasthuis als in de voorgaande jaren. De kosten zijn € 25 /pp/nacht, exc. ontbijt. Hierbij komen nog de kosten voor het vervoer ± 800 km. Bij een bezetting van 4 personen per auto zal dit ± € 40 zijn. De warme maaltijden zullen we in een plaatselijk restaurant gebruiken. Zelf koken kan natuurlijk ook. Voor meer informatie: 🌐 www.bund-dhm.de/kraniche. Het verslag van 2011 is bij mij, Ben Akkermans, te krijgen.

Kraanvogels bij Diepholz (foto Ralph Akkermans)

**Geslaagd
Natuur-
weekend
Moerenburg**

Tijdens het weekend van 12 en 13 september kon vrijwel niemand stilzitten. De KNNV-afdeling Tilburg ging aan de slag om zoveel mogelijk soorten organismen in Moerenburg te vinden. Enkele jaren geleden bleef de teller op bijna 1200 steken. Dat aantal opnieuw halen, was de uitdaging. Daarnaast wilden we ook reclame maken voor onze vereniging door mensen de natuur te laten beleven.

Zaterdag onderzoeksdag

Op de zaterdagochtend mochten we het oude rioolgemeal bezoeken. Normaal is dit niet toegankelijk, maar onder toezicht struinden we rond op het terrein. We moesten natuurlijk opletten dat we door ons enthousiasme niet in de diepere bassins zouden vallen. Mieren op de weg, liggend hertshooi in het gazon, allerlei korstmossen op de randen van de bakken en een onrustig rondvliegend witgatje. Allerlei specialisten waren aanwezig en zij probeerden een goed beeld te krijgen van de speciale dier- of plantengroep waar zij naar op jacht waren. Tijdens de middag werd de rest van Moerenburg doorkruist. De bijzondere waarnemingen stoomden al binnen. Er zat een Slechtvalk te broeden op de hoogspanningsmast. In schepnetten werd de Riviergrondel, Bermpje en Tien- en Driedoornig stekelbaarsje gevangen. De temperatuur was uitstekend, maar helaas begon het tegen vieren te regenen.

Niet alleen kijken maar ook ruiken tijdens de paddenstoelenwandeling (foto Marcelle Leone)

Avondprogramma

De activiteiten tot nu toe waren alleen voor de eigen KNNV-leden. Door een vreemde samenloop van omstandigheden was die avond ook een Theaterproductie van De Kwekerij in het gebied. Het bestuur van onze afdeling heeft met hen overlegd om een gezamenlijke start te laten plaatsvinden. Zo zou het natuur- en cultuuraspect samen benadrukt worden. Helaas werd de KNNV tijdens de opening niet genoemd. Dit is later, bij terugkomst van de theaterwandeling, rechtgezet. Na twee inleidingen over vleermuizen en nachtvlinders gingen twintig mensen op pad om de nachtelijke fladderaars waar te nemen. Met de batdetector en schijnwerpers werden drie soorten vleermuizen opgespoord. Bij terugkomst werd het witte doek bekeken dat vol zat met schietmotten, vedermuggen, langpootmuggen, Huismoeders en haften. Door de regen rond kwart voor elf, verlieten de twintig belangstellenden het onderzoeksterrein.

Onvermoeibare Max

Tijdens de zondag hoopten we zoveel mogelijk mensen op de publieksexcursies te krijgen. Zo'n 25 mensen gingen op zoek naar vogels, met daarna een zwerftocht door de volkstuin van Moerenburg. De wandeling, 'de Bloemen van Moerenburg' en die over 'paddenstoelen', trokken zowel eigen leden als nieuwe belangstellenden van buiten af. Ook veel nieuwe soorten werden aan de lijst toegevoegd. Tijdens het nachtprogramma van zaterdagavond was Max een van de geïnteresseerden. Deze middenbouw leerling van de basisschool was toen nadrukkelijk aanwezig en kwam zondag terug. Hij kon er maar geen genoeg van krijgen. Waterbeesten vangen en daarna ook nog op insectenjacht; Max was de speciale assistent en stak iedereen aan met zijn enthousiasme.

Max was de assistent van Theo tijdens de insectenjacht (foto Marcelle Leone)

650 soorten

Het gehele weekend werden alle gevonden soorten in een computerprogramma ingevoerd. Er zijn ongeveer 650 soorten direct op naam gebracht tijdens het veldbezoek. Maar daar blijft het natuurlijk niet bij. Allerlei gallen en mineerders zijn voor verder onderzoek mee naar huis genomen. Ook watervlooien, wespen, kevers en spinnen worden thuis nog gedetermineerd. Los van het nu al behaalde aantal soorten, was het een heel prettig weekend waarop we samen Moerenburg hebben onderzocht. Je leert daardoor ook veel van elkaar. Diverse jongeren waren aanwezig en de bezoekers losten in de tent de vogel- en plantenquiz en insectenpuzzel op. De KNNV heeft duidelijk laten zien waar deze gezellige club zich allemaal mee bezig houdt. We willen iedereen bedanken die een bijdrage aan het weekend heeft geleverd. Als alle gegevens binnen zijn, verschijnt ook een uitgebreid verslag van het Natuurweekend Moerenburg. Dan weten we of we het hoge aantal soorten ook weer hebben gehaald.

Zo eenvoudig was de insectenpuzzel ook niet (foto Marcelle Leone)

Datum	Onderwerp
9 oktober	Vrijdagwandeling park Voorburg in Vught
13 oktober	Lezing Natuurbeleving: hoe wild wilt u het hebben?
18 oktober	Openbare vogeltrekdag
24 oktober	Paddenstoelenwandeling Noorderbos
27 oktober	Informatieavond waarneming.nl in combinatie met Obsmapp
7 november	Wandeling Ulvenhoutse bos
10 november	WEGA-lezing De zon
13 november	Vrijdagwandeling Landgoed Nemerlaer
17 november	Introductie Eifelthema Werkgroep Geologie en Landschap
21 november	Fietstocht Regte Heide e.o.
4 december	Vrijdagwandeling De Leemkuilen
8 december	Lezing Brabantse breuken
12 december	Nieuwe natuur in De Biesbosch
15 december	Lezing Roemenië en Marokko
19 december	Wandeling Grijsze Steen en de Grote Beerze
10 januari 2016	Midwinterwandeling Belversven
12 januari	Beekherstel in Brabant
15 januari	Vrijdagwandeling Arboretum Arnoldspark (De Utrecht)
23 januari	Vogeltocht langs de Waal
23/24 januari	GEO-weekend in Natuurmuseum Brabant
26 januari	Jaarvergadering

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat ☎ 013 - 5436541. Bij de vertrekpunten is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets. Vandaar af kan men carpoolen. Voor de autoritten adviseren wij een onkosten-vergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. En neem altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel hem/haar bij twijfel. Ook voor informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

9 oktober Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling naar Park Voorburg in Vught
Tijd	9.00-13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg. Afstand: ± 50 km; wandelafstand 4,5 km. Vertrek vanaf de locatie: Ontmoetingscentrum De Stenen Hut, Parklaan 3, 5261 LR Vught. U treft daar onze gids Harrie van Engelen.
Contact	Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl.
Omschrijving	Het zorgpark Voorburg kent een lange geschiedenis die terug gaat tot in 1885. In dat jaar werd het park als landgoed Voorburg door regenten aangekocht vanuit de visie dat frisse lucht en meer ruimte positief effect zouden hebben op cliënten. Het park kenmerkt zich door verrassende, bijna weggestopte, unieke plekjes. Voorburg laat ook de geschiedenis en de ontwikkeling van de psychiatrie in de regio zien. We zien er moderne 21e eeuwse architectuur naast statige gebouwen uit het begin van de vorige eeuw. Wij starten de wandeling na er eerst een kopje koffie gedronken te hebben.

13 oktober Dinsdag

Onderwerp	Lezing Natuurbeleving door Matthijs Schouten
Tijd	20.00 - 22.15 uur.
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	Als we denken aan natuur, gaat dat dan over wildernis? Of over cultuurlandschap? De meeste Nederlanders zien vooral de maakbare natuur, waar we soorten in stand houden en de natuur beleven zoals dat ons past. Maar dan komt er een Wolf of Oehoe en worden we geconfronteerd met onze vervreemding van de echte natuur. Natuurfilosoof Matthijs Schouten staat bekend om zijn inspirerende en enthousiasmerende lezingen, waarbij de bezoeker vol nieuwe ideeën naar buiten stapt. Dit is zo'n lezing, waarin hij ons een spiegel voorhoudt over natuurbeleving.

18 oktober Zondag

Onderwerp	Openbare vogeltrekdag
Tijd	7.30 tot ± 15.00 uur.
Locatie/Vertrek	Op de brug van de Meierijbaan over het Wilhelminakanaal, het fietspad naar Moergestel.
Contact	Ad Kolen ☎ 013 - 4560694 heeft deze dag de coördinatie.
Omschrijving	Als de zomer op zijn einde loopt en het gure najaar weer begint, gaan veel vogelsoorten op weg naar zuidelijke oorden. De ene soort gaat tot aan Zuid-Afrika zoals de Ooievaar en de Boerenwaluw, andere soorten zoals Vinken en lijsterachtigen vertrekken naar het zuiden van Europa of Noord-Afrika. Vooral in oktober passeren vele hiervan ons land vooral langs de kust, maar ook in het binnenland zijn grote groepen trekvogels te zien. Ieder jaar telt de vogelwerkgroep enkele dagen de aantallen vogels die hier passeren. In de morgen zijn dat hoofdzakelijk Vinken, Veldleeuweriken en Aalscholvers. Later op de dag vooral bij mooi warm weer gaan de roofvogels op trek. Leden van de KNNV-vogelwerkgroep zijn de gehele dag op de brug over het Wilhelminakanaal aanwezig voor zo'n telling. U bent hierbij van harte welkom om dit fascinerende schouwspel mee te maken. Vooral de eerste uren in de ochtend geeft de grootste concentratie aan vogels.

24 oktober Zaterdag

Onderwerp	Paddenstoelenwandeling in het Noorderbos
Tijd	9.00-13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Hoofdingang Noorderbos, parkeerplaats aan de Stokhasseltlaan. Vanuit Tilburg de Stokhasseltlaan nemen richting Loon op Zand, na de kruising met de Burgemeester Bechtweg de eerste weg rechts inrijden. De parkeerplaats is onder een hoogspanningsmast.
Contact	Weersinvloeden kunnen de oorzaak zijn voor het afgelasten van de wandeling. Bel daarom vooraf naar Toon de Laat ☎ 013 – 5331596.
Omschrijving	Onze paddenstoelenwerkgroep nodigt u uit om eens mee te gaan met een excursie naar het Noorderbos. Zij willen u kennis laten maken met de grote variatie van de vruchtlichamen van schimmels die zich onder de grond bevinden. In 1999 werd het besluit genomen om een nieuw natuurgebied aan te leggen, het Noorderbos genaamd, waarin ook een aantal waterlopen, sluisjes en stuwtejes van het voormalige vloeiveld een plaats zouden krijgen. Het bestaat uit een hakhoutbos van Zomereiken en een bos van Robinia. Een probleem vormt de verontreiniging van de bodem met zware metalen. Het bos heeft zich in de voorbije jaren ontwikkeld tot een bosachtig type landschapspark. Het is hier dat we naar paddenstoelen gaan zoeken.

27 Oktober Dinsdag

Onderwerp	Informatieavond over gebruik waarneming.nl in combinatie met Obsmapp
Tijd	20.00 - 22.00 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Contact	Jeffrey Raymakers ☎ 013 - 5437712 of ✉ jeffrey.raymakers@gmail.com
Omschrijving	Eigen natuurwaarnemingen kunnen goed gedocumenteerd en teruggekeken worden door deze in te voeren in waarneming.nl. Dit kan achteraf thuis, maar nog gemakkelijker is het gebruik van ObsMapp op een smartphone, waarmee je je waarnemingen meteen kunt vastleggen in het veld en kunt uploaden naar je waarneming.nl-account. Op deze avond bekijken we welke mogelijkheden waarneming.nl allemaal biedt. Denk daarbij aan het aanmaken van je eigen waarnemingsgebieden. Zoek op welke soorten je kunt verwachten in een te bezoeken natuurgebied of bekijk de verspreiding van een soort in bijvoorbeeld Brabant. Leer gebruik te maken van ObsMapp (Android). Neem hiervoor je smartphone mee en installeer van te voren de app.

7 November Zaterdag

Onderwerp	Wandeling in het Ulvenhoutse bos
Tijd	9.00-13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plusmarkt, Tilburg.
Contact	Opgeven bij Johan van Laerhoven ☎ 013-4638937, ✉ thesnowfox@zonnet.nl voor 4 november met daarbij graag aangeven of men eventueel kan rijden.
Omschrijving	Dit bos ten zuidoosten van Breda staat bekend om zijn beekbegeleidende vegetatie. Het is ook in het najaar een boeiende plek om te bekijken. Op een korte afstand zijn er verschillende bostypen te onderscheiden. In de droge delen zijn het met name forse Zomereiken en Beuken die het beeld bepalen. Daar waar de invloed van de Mark zich in het landschap heeft doen gelden, is een lemige bodem ontstaan. Dit leidde tot een vogelkersen-essenbos waar Es en esdoorn met een struiklaag van Gewone vogelkers het bos domineren. Op plaatsen waar de leemlaag voor zeer natte plekken heeft gezorgd is elzenbroekbos te vinden. Dit alles zorgt voor een grote diversiteit van flora en fauna. Een plek die voor de natuurliefhebber in elk jaargetijde interessant is.

10 november Dinsdag

Onderwerp	Lezing Het belang van de zon door Wim Holwerda
Tijd	20.00 - 22.15 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	We weten het al lang: zonder zon geen leven op aarde. In vrijwel alle culturen had de zon een prominente plaats in zowel het dagelijks leven alsook in de spirituele beleving. Onderzoek van de zon leert ons veel over het heelal. Wim Holwerda laat in deze lezing het belang van de zon zien voor aarde en mensheid. Wat is de zon en wat is haar plaats in het heelal? Wat kunnen we leren door de zon te bestuderen? Hoe beïnvloedt de zon ons dagelijks leven en hoe heeft zij ons wereldbeeld bepaald?

13 november Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Landgoed Nemerlaer
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Wagnerplein bij zwembad De Drieburcht, Tilburg (dus niet bij de apotheek Strausslaan!). Voor wie direct naar de vertrekplaats van de excursie wil gaan: de wandeling vertrekt vanaf de parkeerplaats bij het kasteel aan de Oisterwijkse dreef in Haaren.
Contact	Anneke Bruijnzeels ☎ 013-555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl
Omschrijving	Een kasteel, statige lanen, flink wat stromend water. Landgoed Nemerlaer verleent haar naam aan de Nemer, de beek die door het landgoed stroomt. Een laar of laer was een open plek in het bos, vrij vertaalt betekent Nemerlaer dus een open plek in het bos aan de Nemer. Maar.... landgoed Nemerlaer was vooral bekend vanwege de familievetes. Zie hiervoor 🌐 http://www.brabantslandschap.nl Op het landgoed is van alles te zien. Het slot is verbouwd in de stijl van de neogotiek. Dit is terug te zien in het smeedwerk voor de ramen en vensters met allerlei mathematische figuren zoals cirkels, ellipsen en parabolen. Rond het kasteel broeden Kleine bonte spechten en Wielewalen en rond het water van de Nemer zit 's winters de Grote gele kwikstaart. In het gebied zijn ook reeën te bewonderen, vlot springend over de kleine weilandjes.

17 november Dinsdag

Onderwerp	Algemene Werkgroepsavond Geologie en Landschap
Tijd	20.00 - 22.15 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	Tijdens deze avond staat het jaarthema 'De Eifel' centraal. Het onderwerp wordt door onze nieuwe KNNV-werkgroep verzorgd en iedereen, ook niet-werkgroepsleden, zijn welkom.

21 november Zaterdag

Onderwerp	Fietstocht Regte Heide e.o.
Tijd	10.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg. Afstand afhankelijk van het weer 10-25 km.
Contact	Pieter Mueller ☎ 013 - 4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl Graag opgeven met telefoonnummer.
Omschrijving	Via het Bels Lijntje fietsen we binnendoor naar de Regte Heide. Langs akkers, met akkerrandbeheer, gaan we op zoek naar de 'winter'-vogels die profiteren van het rijkelijk aanwezige voedselaanbod aldaar. Over de heide rijden we naar het beekdal van de Poppelsche Leij, de Krombeemden. Het gebied is deels opnieuw ingeplant met struweelvormers zoals meidoorn, Sleedoorn, Hazelaar en Lijsterbes. Op deze manier ontstond een prachtig wandelgebied. Er is een uitzichtheuvel aangelegd om dieren te kunnen observeren en te genieten van de nieuwe natuur. We fietsen verder naar de recreatieve poort aan het Gorps Baantje; hier kunnen we eventueel een kopje koffie/thee drinken. Vervolgens door Gorp en Rovert via Breehees weer terug naar Tilburg.

4 december Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling De Leemkuilen
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg. Voor wie direct naar de vertrekplaats van de excursie wil gaan: Haarensche Baan achter garage Vughts (kruising Heusdensed Baan met de N 65).
Contact	Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Op de heide bij Udenhout wordt sinds mensenheugenis leem gewonnen om stenen van te bakken. Eerst gebeurde dat voor eigen gebruik, in primitieve veldovens. Halverwege de 19de eeuw verrees de eerste steenfabriek. De putten die bij de leemwinning ontstonden, vulden zich met water; ideale voortplantingsplaatsen voor amfibieën. In de zeventiger jaren van de vorige eeuw is er ook zand gewonnen, op grootschalige wijze. Gelukkig wordt daarbij rekening gehouden met de natuur. Zo is de Oosterplas ontstaan met grillige oeverlijnen, flauwe taluds en kleine eilanden. Een aalscholverkolonie heeft de plassen al gevonden; net als naar vis duikende Futen en driftig heen en weer lopende plevieren. Achter Huize Assisië bevindt zich een vogelkijkscherm. Vanaf hier zijn in de winter Grote zaagbekken, Nonnetjes en andere eendensoorten te bewonderen.

8 december Dinsdag

Onderwerp	Lezing Brabantse breuken door Patrick Kiden
Tijd	20.00 - 22.15 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	De laatste twee miljoen jaar gaven klimaatveranderingen, bewegingen van de aardkorst en wijzigingen van rivierlopen vorm aan Noord-Brabant. In het huidige landschap zijn daarvan nog zichtbare sporen terug te vinden. Maar ook niet direct zichtbare verschijnselen – zoals bijvoorbeeld verschillen in begroeiing en sporadisch voorkomende aardbevingen – vinden hun oorzaak in geologische breuken in de Brabantse bodem. In deze lezing maken we met geoloog Patrick Kiden een tijdreis langs enkele van deze ‘aardkundige monumenten’. Na deze lezing kijkt u voortaan anders naar het vertrouwde Brabantse landschap.

12 december Zaterdag

Onderwerp	Nieuwe natuur in De Biesbosch
Tijd	9.00-15.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Beethovenlaan/Strausslaan bij de apotheek, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer graag opgeven bij Johan van Laerhoven ☎ 013-4638937 of ✉ thesnowfox@zonnet.nl
Omschrijving	Neem uw museumjaarkaart mee. Sinds het ontstaan in 1421 hebben veranderingen in De Biesbosch plaatsgevonden van open water, via natuur met menselijk gebruik naar cultuurland. Maar de laatste tijd komt ook de omgekeerde richting aan bod: omvorming van cultuurland naar natuur. De recente ontwikkelingen rond het project ‘Ruimte voor de rivier’ hebben voor De Biesbosch ingrijpende gevolgen. Dit project voorziet erin dat de polders die direct grenzen aan de rivier gedeeltelijk aan het water worden teruggegeven als overstromgebied. Een positieve ontwikkeling voor natuurliefhebbers en recreanten, maar een probleem voor boeren in het gebied. We gaan wandelen in de omgeving van het Biesboschmuseum waar we ook koffie/thee kunnen drinken. In het geheel vernieuwde museum hebben we aan de hand van een maquette een mooi overzicht van de veranderingen in De Biesbosch.

15 december Dinsdag

Onderwerp	Lezing Roemenië en Marokko
Tijd	20.00. - 22.15 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	Twee presentaties van reizen naar Roemenië en Marokko door reislustige KNNV-ers aan de hand van foto's en enthousiaste verhalen. Brede interesse en kennis van flora en fauna was opnieuw de basis van een geweldige reis. In mei van dit jaar genoten Inge Radstake, Rob Vereijken, Arnold van Rijsewijk, Theo Peeters en Ad Kolen twee weken in een verassend mooi land, Roemenië. Prachtige berglandschappen met rotsformaties, heldere beken en uitgestrekte naaldbossen herbergen specifieke planten en dieren. De machtige, zich door de bergen banende, Donau is zeer indrukwekkend. Dobbelsteenslangen, adders en prachtige geelgroene hagedissen; vele planten die juist even anders en bijzonder zijn; Waterspreeuwen, Rotszwaluwen en overal aanwezige Kramsvogels; en een schat aan insecten vormen fantastische herinneringen die op deze avond gedeeld worden. Eind februari, begin maart maakten Leo van Zeeland, Jan van Laarhoven, Pieter van de Dries en Ben Akkermans een vogel- en natuurreis door Marokko. Een schitterend land met bijzondere vogels zoals Heremietibis, Temminckstrandleeuwerik, Zwartkruinsjagra en vele anderen. De geweldige woestijnlandschappen en de besneeuwde toppen van de Hoge en de Anti Atlas zullen nog lang als herinnering achterblijven. Na de pauze laten zij een deel van hun ervaringen op het witte doek in de filmzaal zien.

Prachtige berglandschappen van Roemenië (foto Rob Vereijken)

19 december Zaterdag

Onderwerp	Wandeling Grijze Steen en de Grote Beerze
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg. Wandelafstand ± 5,5 km.
Contact	Ben Akkermans ☎ 013 – 5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Nog net voor de aankomende feestdagen even uitwaaien langs de Grote Beerze. Wij maken er een wandeling over het heidegebied De Grijze Steen om vervolgens langs de Grote Beerze naar een verlaten boomgaard te gaan. Hier zien we ongetwijfeld veel Koperwieken en Kramsvogels die zich te goed doen aan het afgefallen rottend fruit.

10 januari Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling Belversven
Tijd	10.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Anneke Bruijnzeels ☎ 013 - 4555711 of 06-18424005 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl Graag aanmelden vóór 8 januari.
Omschrijving	De Kampina is een gevarieerd natuurgebied met een uitgestrekte heide, dennenbossen en vele vennen. Centraal ligt de grote Kampinase Heide, die gesierd wordt door talrijke vennen, o.a. het Belversven. We starten de wandeling met een lekker kopje koffie of thee bij restaurant De Posthoorn, Posthoornseweg 8, Oisterwijk. Zoals gewoonlijk gaan we na de wandeling naar een eenvoudig (pannenhoek)restaurant om tijdens een hapje nog wat na te praten over het afgelopen jaar en de plannen voor het nieuwe jaar.

12 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing Beekherstel in Brabant door Ineke Barten
Tijd	20.00 - 22.15 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	Zo'n 25 jaar werken de Nederlandse waterschappen nu al aan beekherstel en leggen ze ecologische verbindingzones aan. Dat doen ze om wateroverlast terug te dringen en verdroging te voorkomen, en om de ecologische (water)kwaliteit te verbeteren. Hoe succesvol zijn de genomen maatregelen bij Waterschap De Dommel? Ineke Barten vertelt over de complexiteit van de meespelende belangen en over de recente evaluatie van de doelstellingen. In hoeverre worden de gestelde criteria behaald ten aanzien van bijvoorbeeld stroomsnelheid, het peilbeheer en de waterkwaliteit?

15 januari Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Arboretum Arnoldspark (De Utrecht)
Tijd	9.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de plusmarkt Tilburg.
Contact	Pieter Mueller ☎ 013 - 4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl
Omschrijving	We wandelen door een van de uniekste aanplantingen van mammoetbomen in Nederland. De meeste bomen in het Arnoldspark zijn aangeplant in 1939. Het arboretum omvat vooral winterharde houtige gewassen met name veel soorten coniferen. Het woord pinetum (naaldbomentuin of coniferentuin) dekt de lading daarom wellicht beter. Bijzonder is de heuse laan van sequoia's of mammoetbomen in het arboretum. In het instandhoudingsplan van De Utrecht is ook groot onderhoud van het Arnoldspark opgenomen om het weer in volle glorie te herstellen.

23 januari Zaterdag

Onderwerp	Vogeltocht langs de Waal
Tijd	8.00 – gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Opgeven bij Ben Akkermans ☎ 013 - 5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl . Denk aan paspoort of ID kaart.
Omschrijving	Vanuit Tilburg rijden we direct naar Kranenburg in Duitsland. Om de benen even te strekken maken we er een korte wandeling door het Kranenburger Bruch met bezoek aan een vogelkijkhut. Het Bruch bestaat uit drassige weidlanden, rietland, elzenbroek, knotwilgen en een begroeiing met heesters. Daarna gaan we richting Rijn. Hier am Niederrhein is het grootste ganzen opvanggebied van het westen van Duitsland. Richting Ooypolder proberen we nog Rietganzen te bewonderen. Vanzelfsprekend nemen we nog een afzakkertje in het bekende Oortjeshekken.

23/24 januari

Onderwerp	GEO-weekend in Natuurmuseum Brabant
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Omschrijving	Noteer alvast dit weekend over geologie. Dit wordt georganiseerd door leden van de KNNV-werkgroep Geologie en Landschap.

26 januari Dinsdag

Onderwerp	Jaarvergadering KNNV Tilburg
Tijd	19.30 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant
Omschrijving	Leg deze avond alvast vast in uw agenda. In de volgende Oude Ley volgt het programma.

GEOLOGIE EN LANDSCHAP :

Nieuwe Werkgroep KNNV

Geert Willemen

Geologie en Landschap

De werkgroep "Geologie en Landschap" - een nieuw initiatief binnen de KNNV afdeling Tilburg – is formeel per 1 oktober 2015 van start gegaan. Op dinsdag 29 september hield zij een presentatieavond voor belangstellenden van andere werkgroepen binnen onze vereniging.

Tijdens de "open avond" lieten leden van de werkgroep zien met welke facetten van de geologie-hobby ze zoal bezig zijn.

Wat houdt 'geologie' in?

Wat houdt "geologie" in en wat heeft het te maken met ons landschap? Geologie is de wetenschap, die - eenvoudig gezegd - de geschiedenis van de aarde bestudeert, vanaf haar ontstaan tot hoe ze er nu uitziet. Veel processen, zowel vanuit het binnenste van de aarde zelf (endogeen), als die vanaf buiten de aarde op haar inwerken (exogeen), zijn van invloed geweest om haar haar huidige vorm te geven. Voorbeelden van endogene processen zijn de draaiing van de aarde, aardbevingen, vulkanisme, gebergtevorming, gesteentevorming. De zon, het weer, meteorietinslagen en het leven op aarde zijn voorbeelden van exogene krachten. Samen hebben deze krachten bepaald waar land is en waar water, of er een kiezelstrand is of juist een zandstrand, of er uitgestrekte vlaktes of indrukwekkende bergen zijn, of we mergel tegenkomen, of leisteen, of graniet en waar en hoe rivieren stromen. Maar samen bepaalden ze ook, hoe de mineralogische samenstelling van een bodem is, welke plant- en diersoorten er konden en kunnen leven, welke zijn uitgestorven en waarom. Daar waar de mens het kan nalaten om in te grijpen in de hem omringende natuur, kan die natuur haar eigen gang gaan, zoals ze dat ook kon, voordat de mens tijdens de ontstaansgeschiedenis van de aarde ten tonele verscheen. Hoe meer we ons in de geologische processen verdiepen, des te meer beseffen we, dat de natuur zich niet láát beïnvloeden door het ingrijpen van de mens. Hooguit tijdelijk en in de marge.

Zoeken naar antwoorden

Observaties in het landschap, of vondsten die we doen, roepen vragen op. Vaak is het een interessante zoektocht naar het antwoord op die vragen, waarbij de endogene en exogene processen een belangrijke rol spelen. In het artikel "Een kei van niks" leest u over de zoektocht naar een antwoord op een dergelijke vraag. Geologie en landschap zijn nauw met elkaar verweven en bepalen het leven van plant, dier en mens. Voor ons, maar misschien ook voor u, heel, heel interessant. Bij al onze activiteiten zijn zowel beginners als gevorderde (hobby)-geologen van harte welkom!

De nieuwe werkgroep

De nieuwe werkgroep Geologie en Landschap verdiept zich in die processen van de Algemene Geologie, maar specialiseert zich ook in deelgebieden ervan. Er is een kring die zich bezighoudt met mineralen, een kring die geïnteresseerd is in zand en een die haar aandacht richt op fossielen. Dat wordt o.a. gedaan via studie, korte cursussen, lezingen, determinatieavonden, wandelingen, excursies, tijdens meerdere werkgroepsavonden, maar vooral ook via de maandelijkse bijeenkomsten van diverse kringen. Initiatieven voor het starten met andere onderwerpen zijn gaande.

Mineraal (foto Joost Vermees)

Fossil (foto Joost Vermeë)

Zand (foto Joost Vermeë)

**Activiteiten
werkgroepen**

De algemene werkgroepavonden voor dit seizoen zijn gepland op 29 september (is geweest), 17 november en 29 maart.

De maandelijkse bijeenkomsten van de 'kring fossielen' zijn elke eerste dinsdagavond van de maand, van de 'kring mineralen' elke vierde dinsdagavond en van de 'kring zand' steeds op de vierde woensdagmiddag.

Daarnaast organiseert de werkgroep dit seizoen een tweetal publiekslezingen.

- 8 december 2015, lezing over de geologie van Brabant door Patrick Kiden van TNO Geologische Dienst Nederland,

- 9 februari 2016, lezing over de Eifel door drs. Maaïke van Tooren, docente aan de Technische Hogeschool Delft en eigenaresse van Mineralenmuseum Grou in Friesland.

**Nader
Informatie?**

Wilt u nadere informatie over de werkgroep Geologie en Landschap, of heeft u misschien belangstelling om een bijeenkomst bij te wonen?

Neem dan gerust contact op met de coördinator van deze werkgroep: Joost Vermeë ☎013-5423910 of ✉jvermee@ziggo.nl

gesteente (foto Joost Vermeë)

Roodbloeiende framboos

Ad Kolen

Pracht framboos in Tilburg

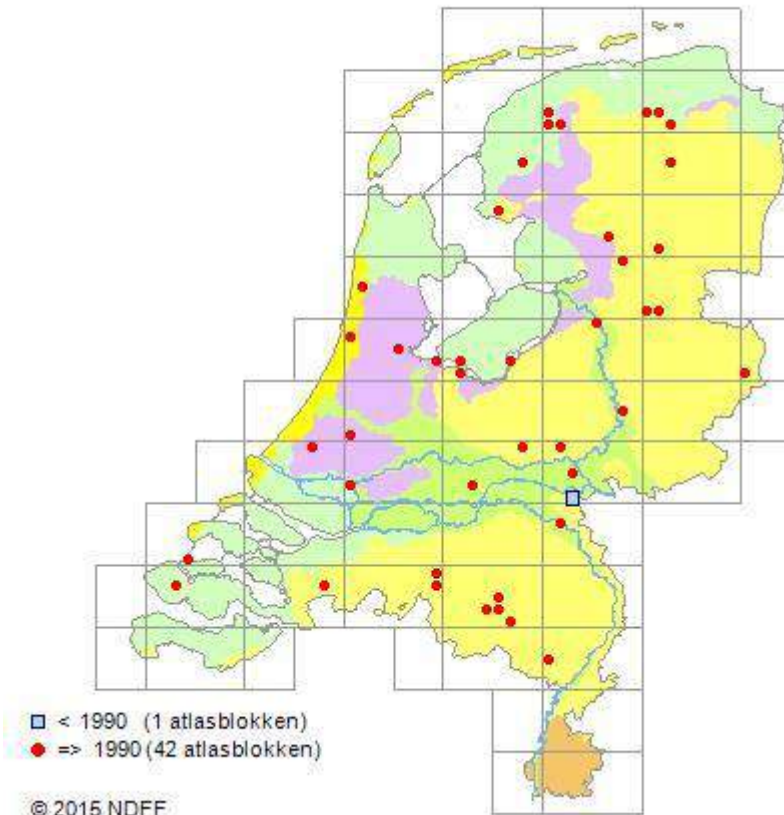
In de vorige Oude Ley (2015, nr.3) las ik het verhaal van Loes van Gorp die de Prachtfamboos (*Rubus spectabilis*) ontdekte nabij het Leypark. Haar waarneming zette me aan het denken. Eerder, in het Noorderbos, heb ik ook eens een vreemde framboos gevonden. Snel vond ik het gezochte. Op 7 september 2003 staat de Roodbloeiende framboos (*Rubus odoratus*) op mijn plantenlijstje genoteerd. Ik herinner me dat ik de plant toen vrij snel op naam gebracht heb en hem eigenlijk als tuinplant had geclassificeerd. Meegekomen met illegaal gestort tuinafval was mijn conclusie. Het is een flinke struik die hier wel een hoogte van 2 meter heeft. De bladeren zijn enkelvoudig, handvormig. Geen stekels op de stengels, wel opvallende rode klierharen.

Roodbloeiende framboos in Noorderbos (foto Ad Kolen)

Verspreiding

In de tussentijd heb ik de plant wel jaarlijks op dezelfde plaats gezien. De flinke rozerode bloemen zijn opvallend genoeg om ze niet voorbij te lopen. Vruchten heb ik echter nooit gevonden, maar die zijn dan ook vrij klein. De struiken staan langs de Zandley op mijn vogeltroute in het gebied, waar ik twee maal per maand langsloop. Nu, beter zoekende in de literatuur, vind ik hem in de 'Veldgids Nederlands Flora' en hij staat ook in mijn oude Heukel's Flora (1990)! Floron heeft er zelfs een verspreidingskaart van gemaakt. Verspreid over Nederland is de soort in verschillende atlasblokken aangetroffen. Ook in de buurt (Moerenburg en de Beekse Bergen), al voor dat ik de soort ontdekte. Hoewel het geen inlandse plant is, oorspronkelijk afkomstig uit Noord-Amerika, heeft de soort zich hier aardig weten te vestigen. Dus, zoals verzocht door de plantenwerkgroepcoördinator, gemeld bij floron en enkele recente foto's meegestuurd!

Verspreidingskaart Roodbloeiende framboos (bron waarneming.nl)

Joost Vermeë

Verslag van een zoektocht

Bij het bekijken van de gesteentevoorraad van Natuurmuseum Brabant kwamen we een zogenaamd “kènderköpke” tegen. Zo’n “kinderkopje” is een Belgische “kassei” die vroeger heel veel gebruikt werd voor het bestraten van wegen. Zoals op bijgaande foto te zien is, kun je deze keien nog steeds tegenkomen, maar dan veelal onder het huidige asfalt.

Zo’n kei lijkt op het eerste oog een onbeduidend iets. Wat moet een stenenwerkgroep daar nou mee? Zo iets lijkt toch volkomen oninteressant! Toch maar even zoeken naar de gesteentesoort, waaruit deze keien zijn gehakt. Het blijkt dan te gaan om zogenaamde porfier, een gesteente dat vooral gewonnen wordt in een steengroeve in het Belgische Quenast (iets ten noorden van Bergen/Mons). Misschien toch de moeite waard om nog wat nader te bekijken?

kinderkopjes onder asfalt (foto Wikipedia-foto KoS)

Porfier

Porfier blijkt een naam te zijn die eigenlijk weinig zegt over de samenstelling van het gesteente, maar alleen aangeeft wat de structuur van het gesteente is. Volgens Wikipedia is een porfier “een stollingsgesteente met een typische structuur van relatief grote fenocrysten in een grondmassa van kleine kristallen”. De naam porfier zegt dus niets over de (chemische) samenstelling van het gesteente. Uiteraard geeft deze Wikipedia-pagina nog veel meer informatie, maar laten we het even hier bij laten. De namen “stollingsgesteente” en “fenocrysten” zijn voorlopig al genoeg om verder te speuren.

Stollingsgesteente en fenocrysten

Een stollingsgesteente is (opnieuw volgens wikipedia) een gesteente dat is ontstaan door stolling van magma als magma het aardoppervlak bereikt, veroorzaakt het vulkanisme. Dat is al de eerste verrassing! Verder blijkt dat fenocrysten kristallen zijn, die de tijd hebben gehad om uit te groeien. Ze zijn daardoor (veel) groter dan de andere kristallen in het gesteente. En dat betekent dat deze fenocrysten niet aan het aardoppervlak zijn gestold, maar al eerder ergens onder het aardoppervlak. Vervolgens zijn deze gestolde kristallen door het nog vloeibare magma meegesleurd naar boven. Hoe moeten we dat nu weer plaatsen? Deze stenen kwamen toch uit een groeve in België? Zijn daar dan vulkanen?

Jazeker! België kent (de resten van) vulkanen. Toen zo'n 450 miljoen jaar geleden enkele tektonische platen tegen elkaar botsten, ontstond een gebergte. Deze (Caledonische) gebergtevorming ging gepaard met vulkanische activiteit. Het gebergte dat toen ontstond, wordt het Brabants Massief genoemd. Dit massief is in België in de ondergrond terug te vinden. De zuidgrens loopt bijna parallel aan de taalgrens. Een afbeelding is terug te vinden op internet

🌐 http://aardrijkskunde.dbz.be/graad3/geologie/geologie_belgie.htm Op enkele plaatsen in het noorden van Wallonië en op twee plaatsen langs de zuidgrens van Vlaanderen komen gesteenten uit dit Brabants Massief aan de oppervlakte.

Op de kraterpijp

De firma die de groeve van Quenast exploiteert (SAGREX) schrijft op haar website: “de groeve is enig in zijn soort, omwille van de kenmerken van het gesteente dat men daar ontgint: porfier, afgekoeld magma van 435 miljoen jaar oud”. De groeve in Quenast ligt in feite in de kraterpijp van een oude vulkaan. Om een idee te krijgen van de grootte van die groeve (1200 x 800 m) zou je kunnen kijken op YouTube. Iemand kwam namelijk op het idee om met een drone over die groeve te vliegen. Leuk om te zien!

🌐 <https://www.youtube.com/watch?v=5iqU6-sdVwE>.

**Het wordt
nog
interessanter**

Hoezo een kei van niks? Het wordt nog interessanter!

Zoals je ziet kan een simpele kei heel veel vertellen. En denk niet dat met het bovenstaande alles verteld is over dat gesteente en de omgeving van de vindplaats. Die omgeving levert namelijk ook nog andere soorten gesteente (zoals arduin ofwel 'petit granit').

In Quenast is in 1906 zelfs het complete fossiel gevonden van een Reuzenlederschildpad. Deze vondst is te bezichtigen in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in Brussel. De schildpad kwam voor in het Laat-Krijt tot aan het vroege Eoceen (70 miljoen tot 49 miljoen jaar geleden). Volgens Naturalis (natuurinformatie) is de Lederschildpad de grootste nog levende schildpad met een lengte van ca. 2,5 meter.

groeve Quenast (bron Google Earth)

Beheerwerk op de hei

Plagwerkgroep liet beheerwerk zien

Berry Staps

Meer dan alleen plaggen

De plagwerkgroep voert al ruim 25 jaar werkzaamheden uit op de Regte heide. Het door ons geadopteerde gebied ligt in de zuidelijke deel van de Regte Heide en bevat een voedselarm heideven en een meer gebufferde leemkuil, maar ook wat hoger gelegen drogere heide en bosranden. Veel variatie dus.

En dat is bijna een garantie voor veel biodiversiteit. Voor veel leden van de KNNV wordt het werk van de plaggroep nog steeds geassocieerd met het zware plagwerk van weleer. Om wat meer bekendheid te geven over het scala van activiteiten van de werkgroep heeft de plagwerkgroep op 4 juli een informatie-ochtend verzorgd op het plagterrein.

Resultaat is goed te zien

Op de betreffende 4^e juli voorspelt het KNMI de warmste dag van het jaar met temperaturen ruim boven de 30 graden. Dat is geen aangename temperatuur in een heidegebied. Ondanks deze voorspelling zijn er toch nog 9 belangstellenden gekomen. Hulde daarvoor.

Steeds zoekend naar een plekje in de schaduw van boom naar boom, hebben de leden van de plaggroep toegelicht wat voor beheer er wordt uitgevoerd en welke werkzaamheden daaruit voortkomen. Er wordt nog steeds geplagd met schop en vlagzeis, maar dat is niet meer de hoofdmoot van de activiteiten. De percelen die in het verleden geplagd zijn, moeten ook beheerd worden. De beheeractiviteiten zijn onder andere maaien, harken, dennen verwijderen, bomen zagen, sloten en poelen schonen, waterbeheersing. Door de verschuiving van de werkzaamheden van voornamelijk plaggen naar meer beheerwerk, dekt de benaming 'plaggroep' eigenlijk de lading niet meer. Maar uit historisch besef behouden we de naam. Tijdens de rondwandeling worden de voortschrijdende inzichten in de aanpak van het beheer toegelicht. Daarbij zijn de verschillende stadia van heideherstel duidelijk zichtbaar.

In de loop der jaren zijn er goede resultaten geboekt. We noemen o.a. zonnedauw, Moeraswolfsklauw, Beenbreek, Veenpluis, Klokjesgentiaan, Stelkelbrem, Duizendguldenkruid, Beekmijtertje, Hazelworm, Gentiaanblauwtje en Mierenleeuw. Veel van deze resultaten zijn ook tijdens de info-ochtend waargenomen. De massaal bloeiende Beenbreek was natuurlijk de blikvanger van de dag.

Projecten

Naast de uitleg over het regulier beheer is er ook uitgebreid aandacht besteed aan de projecten die de werkgroep uitvoert. De projecten zijn Bekalken van de heide, biotoopverbetering voor de Hazelworm, Zomermaaien en Vernatten. Omdat de temperatuur zowat logaritmisch opliep met de tijd, werd het toch onaangenaam warm. De info ochtend is daardoor wat eerder beëindigd. Volgend jaar maar in de herhaling! Dan mag het wat minder warm zijn. Meer informatie over de plaggroep kunt u vinden op onze website <http://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/plaggen>

Resultaat van project 'zomermaaien' wordt toegelicht (foto Berry Staps)

De Buxusmot, exoot in Nederland

Tineke Cramer

nieuwe vlindersoort

Sinds enkele jaren hebben we er in Nederland een Nieuwe vlindersoort bij: de Buxusmot (*Cydalima perspectalis*). Zoals de naam al doet vermoeden houdt deze vlinder van buxus. Niet zoals wij, om de tuin te verfraaien, maar om eitjes op af te zetten zodat zijn nakomelingen meteen aan de maaltijd kunnen beginnen. De rupsen van de Buxusmot eten namelijk uitsluitend buxus, het liefst *Buxus sempervirens*, maar ook van andere buxussoorten zijn ze niet vies.

Uiterlijk

Het is een mooie, ongeveer vier centimeter grote vlinder, zilverwit met een donkere rand (figuur 1). Soms zie je helemaal donkere exemplaren. Door zijn grootte denk je niet snel aan microvlinders, maar toch hoort hij bij de grasmotten (Crambidae), een familie van microvlinders. Hij is afkomstig uit Azië en in 2007 voor het eerst in het westelijk rivierengebied in Nederland gezien. In Noord-Brabant is het inmiddels op veel plaatsen een echte plaag voor tuineigenaren. Veel planten zijn inmiddels gesneuveld. Waarschijnlijk is hij met buxusplanten mee ingevoerd. De Buxusmot verspreidt zich nu langzaam maar zeker over de rest van het land (figuur 2) Ook in andere West-Europese landen is hij actief.

Figuur 1. Buxusmot (foto Tineke Cramer).

Figuur 2. Verspreiding Buxusmot in 2007-2009, 2010-2012 en 2013-2015 (Bron: Nieuwsbrief Kijk op Exoten).

Levenswijze

De vlinder zet eitjes in groepjes af aan de onderkant van de buxusblaadjes. Wanneer de rupsjes uitkomen, schrapen ze eerst de onderkant van het blad af. Als ze groter worden vreten ze het hele blad. De rupsen maken spinsels tussen de takjes, in het begin vaak in het midden van het struikje, zodat ze moeilijk te zien zijn (figuur 3). Ze overwinteren als halfvolgroeide rups, verborgen in een spinsel in de buxus of op de grond. In het vroege voorjaar eten ze verder. De volgroeide rups verpopt in een cocon in een spinsel tussen de takjes, en na ongeveer twee weken komt de vlinder tevoorschijn. Er zijn minimaal twee generaties per jaar in Nederland; wat dat betekent voor de buxus mag duidelijk zijn.

Figuur 3. Rups Buxusmot (foto Tineke Cramer).

Rups met spinsel (foto Tineke Cramer).

Bestrijding?

Nu volgt natuurlijk voor velen de vraag: wat kun je er aan doen om je buxus te redden? Dat is lastig. In het vroege voorjaar kun je de buxus controleren en rupsen verwijderen, ook takjes met spinsels kun je wegnippen. Je moet wel wekelijks blijven controleren, want er kunnen steeds weer nieuwe eitjes afgezet zijn. De eerste vlinders vliegen al in april en die gaan op zoek naar lekkere verse buxus!

Natuurmuseum Brabant activiteiten 4^e kwartaal 2015

Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteit
3 oktober	Weekend van de Wetenschap
13 oktober	lezing Matthijs Schouten
17 okt t/m 1 nov	Rabobank Museumkidsweek
okt-dec	NK prepareren: topstukken
okt-dec	Voetsporen van Van Gogh: foto's in Potviszaal
10 november	lezing Het belang van de zon
8 december	lezing Brabantse Breuken

Weekend van de Wetenschap

Stine Jensen tijdens Weekend van de Wetenschap: zaterdag 3 oktober
Elk eerste weekend van oktober openen diverse organisaties zoals bedrijven, instituten, universiteiten, onderzoekinstellingen, musea en sterrenwachten hun deuren om bezoekers van jong tot oud de kans te geven een stap te zetten in de wereld van wetenschap en technologie.

Ze organiseren o.a. proefjes, experimenten, demonstraties, open dagen, tentoonstellingen en meer. Natuurmuseum Brabant doet op zaterdag 3 oktober mee met een programma rondom filosofe en schrijfster Stine Jensen (bekend van o.a. *Dus ik ben* en de tv-documentaire *Blik op het Noorden*). Zij geeft die middag een kinderworkshop "wat is filosofie" met opdrachten over mens, natuur en dier. De definitieve informatie volgt op de website.

Jeroen Bosch en Vincent van Gogh

In voorbereiding: Jeroen Bosch en Vincent van Gogh

Tijdens de zomermaanden hebben we bepaald niet stil gezeten. Zo waren er de voorbereidingen voor de Grand Tour van de beroemde Brabander Jheronimus Bosch, die in 2016 volop geëerd wordt ter gelegenheid van zijn 500^e sterfdag. Zeven Brabantse musea bundelen hun expertise in de Bosch Grand Tour, waarbij er in vier steden (Den Bosch, Eindhoven, Breda en Tilburg) in totaal dertien tentoonstellingen plaatsvinden. Natuurmuseum Brabant presenteert volgend jaar de tentoonstelling *Dieren van Jeroen Bosch*, waarin de in- en uitheemse dieren en de fabeldieren in het werk *De Tuin der Lusten* centraal staan. Meer informatie over de manifestatie rond Jeroen Bosch: www.bosch500.nl.
Nog een 'jubilerende' overleden Brabantse kunstschilder: dit jaar is het 125 jaar geleden dat Vincent van Gogh overleed. Zijn Brabantse wortels inspireren velen in de omgeving tot een eerbetoon. Zo ook in Tilburg, waar Emy Thorissen (conservator Brabant-Collectie / Tilburg University) en Ronald Peeters (hoofd Stadsmuseum Tilburg) het initiatief namen om een fototentoonstelling te organiseren. Uitgangspunt vormen

de prentbriefkaarten- en fotocollecties van de Brabant-Collectie en van het Regionaal Archief Tilburg. Ze kwamen bij Natuurmuseum Brabant uit omdat het basisidee is dat zowel Vincent van Gogh als enkele Noord-Brabantse fotografen rond 1900 in hun werk werden geïnspireerd door het Brabantse landschap, het boerenleven en de wevers. Je zou dus kunnen stellen dat die fotografen in de voetsporen van Vincent van Gogh traden. In de fototentoonstelling worden parallellen getoond van tekeningen van Vincent en foto's van diverse onbekende en bekende fotografen (Henri Berssenbrugge, Jan Bijnen, Tinus Swinkels en Herman de Ruiter). Meer informatie volgt op de website!

Jeroen Bosch-jaar (foto Suzanne Visser)

Lezingenreeks van start!

De informatie voor de gloednieuwe lezingenflyer is net gebundeld en naar de drukker gestuurd. We werden al enthousiast bij het samenstellen van het programma! Zes nieuwe, prikkelende lezingen over natuur, geografie en astronomie, gratis toegankelijk, in de donkere maanden van het jaar. Van oktober tot en met maart, elke tweede dinsdag van de maand in het museumtheater van Natuurmuseum Brabant. Dinsdag 13 oktober is de eerste, en daar zijn we trots op: we hebben natuurfilosoof Matthijs Schouten weten te strikken voor een geweldig verhaal over natuurbeleving in Nederland. Hoe *Wild wilt u het hebben?* Alstublieft noteren in uw agenda!

Maar er is meer: er zijn ook lezingen over de zon, breuken in Brabant, beekherstel, kleuren in het heelal en een geologische reis door de Eifel. Zie de bijgevoegde flyer en prik uw data!

Beek (foto Roel van Diepstraten)

NK prepareren

De Nederlandse Vereniging van Preparateurs (NVP) organiseert dit jaar het NK Prepareren in Natuurmuseum Brabant. De jurering en prijsuitreiking vindt plaats op 7 november 2015. Vanaf die tijd is het mogelijk om de topstukken te zien op de tweede verdieping. Er wordt o.a. gejureerd op grote en kleine zoogdieren en vogels, vogels en vissen en skeletten. Meer informatie volgt via onze website.

Rob Vereijken

Hazelnoten op voorraad

In de vorige Oude Ley kwamen de slechte hazelnoten in de tuin van Els van Kooten aan bod. Theo Peeters stelde vast dat in haar tuin 26% van de noten leeg was. Karin Verbeek reageerde hierop. Ze had thuis ook nog een flinke verzameling hazelnoten liggen, die zij het afgelopen najaar raapte op een industrieterrein in Waalwijk. Het leek haar leuk om te kijken hoe het met 'haar' hazelnoten gesteld was.

Ze pakte dus, net als bij Theo zijn onderzoek, 75 noten en pelde ze. Van de 75 waren er 7 leeg, dat is maar 9%; verder zag ze geen afwijkingen.

Nu verwacht Karin dat de gegevens mogelijk wat positiever uitgevallen zijn, doordat zij van tevoren alle noten met een gaatje erin al had weggegooid.

Ze weet dat niet meer zeker, maar het ligt voor de hand. In het verleden heeft ze een keer veel ellende naar binnen gehaald met een partij walnoten waar allerlei gedierte uit kwam. Ze is dus wat voorzichtiger geworden met wat ze binnen bewaart. Het verhaal van Theo vermeldt niet of hij al een voorselectie had gedaan; zij neemt aan van niet.

Wat Karin nog wel herinnert was dat ze vorig jaar veel hazelnoten, en ook walnoten en tamme kastanjes, geraapt heeft. Wat de walnoten betreft ziet ze er dit jaar veel minder aan de boom zitten. Volgens haar is een Hazelaar niet zo veeleisend wat standplaats betreft. Je zou kunnen denken dat als hij te geïsoleerd staat dat er dan niet voldoende bestuivingsmogelijkheden zijn. Maar Karin haar Hazelaar bewijst het tegendeel: deze staat midden op een industrieterrein, moederziel alleen, op een stukje waar wat klinkers uit de bestrating zijn verwijderd. Karin heeft vorig jaar flink geraapt, want ze heeft nog meer hazelnoten liggen. Als ze er aan denkt, gaat ze de test nogmaals herhalen met 75 exemplaren

Dikkoppen worden geen kikker

Margôt van Bruggen heeft een vijver in haar tuin met Bruine kikkers. In het voorjaar leggen ze kikkerdril. Maar zij ziet al diverse jaren dat haar dikkopjes zich niet allemaal ontwikkelen tot volledig kikkertje. Een enkeling krijgt pootjes, maar de meesten blijven dikkopjes met staartje en er gebeurt verder niets. Margôt is natuurlijk op zoek naar de reden hiervan. Weet iemand of de beestjes een gebrek aan iets hebben of heeft het een heel andere oorzaak.

Schildmos met gaten

Op boomstammen groeien vaak korstmossen. Bob Cremers kijkt daar graag naar. Maar vaak ziet hij dat er bij het schildmos open plekken in de plant zitten. Je ziet het als donkere plekken, waar het groengrijze korstmoss ontbreekt. Kan iemand Bob helpen met informatie over de bron van de aantasting?

beschadigd Schildmos (foto Bob Cremers)

Elzenhaantjes op muren

Niet alleen boomstammen maar ook muren worden door Bob Cremers onderzocht. In april was hij in Kanaleneiland Utrecht. Daar trof hij op een betonnen muur meer dan 40 elzenhaantjes aan. In de buurt van de muur was nauwelijks begroeiing. Hij bedacht een mogelijke verklaring dat ze zich daar zitten op te warmen. Maar is dat een juiste gedachte of hebben ze een andere reden voor de samenscholing op de muur?

Elzenhaantjes op muur (foto Bob Cremers)

Nieuwe reacties

Weet u wat meer over het schildmos, de muur-elzenhaantjes of de dikkoppen? Heeft u zelf vragen of doet u een onbekende waarneming, stuur gerust uw ideeën in. In de volgende Oude Ley wordt daar dan aandacht aan besteed.

Reacties tot 20 november 2015 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.

☎ 013-5438841 of ✉ rob.vereyijken@planet.nl

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het vierde kwartaal van 2015. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 18 oktober

Start

Vertrekpunt

Wandeling Wandelbos

10.00 uur

Wandelboslaan hoek Taxandriebaan
5042 PE Tilburg

Zondag 29 november

Start

Vertrekpunt

Wandeling Reeshofbos

10.00 uur

Kijkduinlaan 1, 5045 PE Tilburg

Zondag 27 december

Start

Vertrekpunt

Oudejaarswandeling Oude Warande

10.00 uur.

Parkeerplaats UvT bij het begin van de Oude Warande

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 – 12215643 gstooker@live.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 wgr.natfototilburg@gmail.com
Geologie en Landschap:	Joost Vermee 013 – 5423910 jvermee@ziggo.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 ptheo@xs4all.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 jaap.van.kemenade@twm.nl
Korstmossen:	Bart Horvers 013 – 4564033 ncmhorvers@gmail.com
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mmandos@xs4all.nl
Paddenstoelen:	Ger Bogaers 013 – 4635051 ger.bogaers@hetnet.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 stapspoppel@hetnet.nl
Planten:	Loes van Gorp 013-5423672 loesvangorp@gmail.com
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 rob.vereyijken@planet.nl
Vogels:	Ad Kolen 013 – 4560694 / 06-40284868 adkolen@kpnmail.nl
Zoogdieren:	Bas Dielen 06 – 53979274 dielen.bas@gmail.com

Contributie:

Gewone leden	: € 27,50
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren t/m 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling: NL03 TRIO 0390 253391 t.n.v.
penningmeester KNNV-afd. Tilburg te Moergestel

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

DRUKWERK

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg